

ÇEVRE SOSYOLOJİSİ

ÜNİTE 7

KENTLEŞME, ÇEVRE, YEREL POLİTİKA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
Ayça MUTLUCAN

KENTİN TANIMI VE TÜRLERİ

Kentin Tanımı ve Tarihsel Olarak Gelişimi

- **Ülkemizde bir tanıma göre KENT**, nüfusun 10 bin ve üstü yerleşim yerleridir.
- **Diğer bir tanıma göre KENT**, tüm il ve ilçe merkezleridir.
- **Genel olarak KENT**, mekan üzerine yapılaşmış ve belirli bir nüfus yoğunluğuna erişmiş, ekonomik, teknolojik, yönetsel, sosyal ve kültürel olarak örgütlenmiş, kırsal alanlardan ayırt edilebilen temel kentsel hizmetlerin ve kent bilincinin oluştuğu, yerleşik ve bütünleşik bir yerleşim birimidir, bir sistemidir.
- **Max Weber'e göre KENT**, savunulabilecek bir şekilde kurulan, ticaret için pazarı olan, toplumsal düzen sağlamak için yasal düzenlemelere ve mahkemeye sahip, kısmen de olsa özerk bir yerleşim birimidir.
- **Ekolojik yaklaşımın temsilcisi olan LUIS WIRTH'e göre ise KENT**, belirli bir nüfus büyüklüğüne ve yoğunluğuna ulaşmış, ikincil ilişkilerin egemen olduğu heterojen(karışık) yapısı olarak bir yerleşim birimidir.
- **Çağdaş anlamıyla KENT**, sanayi devriminin, tarımda makineleşmenin, ticaretin, kapitalizmin ve kapitalist sınıfın gelişimine ve feodal düzenin yıkılmasına paralel olarak Arupa'da ortaya çıkmıştır.
- **Ortaçağda** kentlerin kurulabilmesi için **komün** denen yerleşim birimlerinde yaşayanların **özerklik berati** alarak kendi kendini yönetme hakkını kazanmaları gerekmiştir.
- Kendi sınıfının haklarını arayan ve derebeyliğe karşı güvence sağlayan bir yerel yönetim birimi olarak öne çıkan **komündür**.

Anakent(Büyükşehir) ve Küresel Kent Nedir?

- **Anakent(büyükşehir):** Nüfusu belirli bir büyüklüğe(en az 750 bin) ulaşmış, ekonomik, siyasi, ticari, kültürel açılarından geniş hinterlanda sahip bir merkez olmuş, eski kent merkezi yanında bu merkeze bağlı yörekentleri(banliyöleri) bulunan kentsel alana anakent-büyükşehir denir.
- **Türkiye'de** İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi kentler büyükşehir sayılmaktadır. 2010 yılı itibarıyla Türkiye'de **16 anakent belediyesi** bulunmaktadır.
- **Küresel Kentler:** Kapitalizmin dinamosu ya da lokomotif işlevi görür konumdadır.
- **Küresel kentlerin önemi**, bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomilerin eklenildiği, uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve küresel sermaye birikiminin gerçekleştiği mekanlar olmasından gelmektedir.
  - **New York, Londra, Tokyo, Paris ve Şangay** gibi kentleri başlıca küresel kentler olarak değerlendirilmektedir.
- **Kentlerin küresel kapitalizmde daha etkin bir konum kazanmasını sağlayan unsurlar:**
  - Yeni liberal ideolojinin kapitalizmin egemenliğini tüm dünyada kabul ettirmesi.
  - Çok uluslu şirketlerin artan egemenlikleri.
  - Ulus üstü (supranasyonel) ve ulus altı (bölgesel-yerel) birimlerin öne çıkması.
  - Yeni Pazar ve doğal kaynak havzası arayışları.
  - İletişim ve ulaşım olanaklarındaki ilerlemeler.

Kentsel Yapı(Biçim/Form) Nedir?

- **Kentsel Yapı:** Bir kentin değişik fiziki unsurlarının mekansal olarak nasıl konumlandığını ve fiziksel unsurların biçim ve türlerini anlatan bir kavramdır.

- **Kentsel yapının unsurları:**
  - 1- Kentsel yerleşim biçimi ve türleri (yapı türleri ve mekansal konumu)
  - 2- Ulaşım ağı ve diğer kentsel yapı
  - 3- Yoğunluk
  - 4- Kamusal açık alanlar ve parklar
  - 5- Mekan ve kentsel arazi kullanımı
  - 6- Fiziksel büyüklük ve ölçek

KENTLEŞME VE ÖZELLİKLERİ

- **Kentleşme** öncelikle, nüfusun büyük bir oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı alanlarda, sanayide, karmaşık örgütlerde ve köy dışı alanlarda, yani kentlerde geçimlerini sağlamaya ve hayatlarını sürdürmeye başlamaları anlamına gelmektedir.
- **KELEŞ ise kentleşmeyi**, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması, bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan nire nüfus birikim süreci olarak tanımlar.
- Kentleşme sonucungeleneksel ekonomik, kültürel ve toplumsal yapıların önemi azalırken; hoşgörü, özgürlük, dmeokrasi, birey, bilimsel ve laik düşünce önem kazanmış ve göç edenler zamanla **kentleşmiştir**.
- **Yoğunluk**, belirli bir alanda yaşayan kişi sayısını ifade eder.
- **Yoğunluk**, binaların üzerinde kurulu oldukları alana (yerbölümüne ya da parssele) oranına, binaların yüksekliğine, daire ya da oda başına izin verilen nüfusa vb. Bağlı olarak değişir.
- **19. Ve 20. Y.y** ayırt edici özelliklerinden biri olan kentleşme olgusu, 2.Dünya savaşı sonrasında daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.
- **19.y.y başında** dünya nüfusunun sadece %3'ü kentlerde yaşıırken,
- Bu oran **20.y.y başında** %14'e yükselmiştir.
- Kentleşme oranı **1950'ye kadar** ikiye katlanarak %28'e yükselmiştir.
- **2000 yılında** ise %47,5'e ulaşmıştır.
- Bu rakamın **2011** yılı itibariyle %50'ye
- **2030** yılında da %60'a ulaşacağı tahmin edilmektedir.
- **Bu artışın %90'lık bölümü ise dünyanın gelişmekte olan kentlerinde meydana gelmektedir.**
- **Türkiye Cumhuriyetinin;**
  - **İlk yıllarında** nüfusun %13,5'i kentlerde yaşamaktaydı.
  - **1950'den itibaren** hızlanan kente göçün sonucu, kentli nüfus ilk defa **1985 yılında** tarihte kırdı yaşayan nüfus oranını geçmiştir.
  - **2010'da Türkiye'de** kentleşme oranı %65'tir. Ancak, tüm il ve ilçe merkezlerini kent sayan tanım temel alınır, kentleşme oranı %76,3'e çıkar. Bu durumda **56.222.356 kişi** il ve ilçe merkezlerinde yerleşiktir.
- **Plansız ve kontrolsüz kentleşme** toplumsal, ekonomik, yönetsel, mekansal, çevresel birçok soruna yol açar.
  - *Çevre kirliliği, değerli tarihi-kültürel doku ve değerli toprak kaybı, kamusal hizmet yetersizlikleri, yoksulluk, suç* gibi sorunlar bunların başında gelmektedir.

Kentleşmenin Nedenleri

- **Kentleşmenin nedenleri dört(4) ana bölümde toplanabilir:**
  - 1- İtici nedenler,
  - 2- Çekici nedenler,
  - 3- İletici nedenler,
  - 4- Sosyo-psikolojik nedenler.
- **İtici Nedenler:** Kırsal alanın mahrumiyetlerinden kaynaklanan, istihdam olanaklarının ve okul, hastane gibi kamusal hizmetlerin yetersiz olması, mirasın aşırı bölünmesi ve gelir getirici üretime el vermesi kentleşmeye ilişkin nedendir.
- **Çekici Nedenler:** Sahip olduğu olanak ve hizmetlerin kentleri cazip hale getirdiğini ve kırsal nüfusu çektiği hususları.
- **İletici Nedenler:** Kentleşmenin gerçekleşmesine olanak sağlayan teknoloji, ulaşım ağı ve iletişim araçları, kentleşme nedenlerindedir.
- **Sosyo-Psikolojik Nedenler:** “Kentin taşının toprağının altın olması” ifadesindeki gibi, kentlere ait ya da atfedilen olumlu bir takım özelliklerle ya da nitelendirmelerle ilgili kentleşme nedeni.

Kentleşmenin (Temel) Boyutları

- **Nüfus Boyutu:** Kırsal ve tarımsal alanlardan kente göç edenlerin ve buna bağlı olarak da kentlerin sayısında meydana gelen artış.
- **Ekonomik Boyutu:** Tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusun başta sanayi olmak üzere, tarım dışı faaliyetlere(eylemlere) kayması.
- **Siyasal Boyutu:** Nüfusun oy verme davranışlarında, siyasete katılma biçimlerinde vb. Kente özgü değişimleri ve siyasal ve ideolojik olarak çoğulculaşmayı içerir.
- **Sosyal-Kültürel Boyutu;**
  - Toplum yapısının çoğulculaşması,
  - Dayanışma ve yardımlaşmanın değişmesi,
  - Birincil ilişkilerin belirleyiciliğinin azalması ve ikincil ilişkilerin önem kazanması,
  - Eğitim ve öğretim, kadının konumu, zaman ve mekan algılaması, iletişim gibi konulardaki tutum ve davranışların değişmesi,
  - İnsan davranış tutum ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklerin oluşması,
  - Örgütlenme düzeyinin, işbölümü ve uzmanlaşmasının artması,
  - Bireyin öne çıkması,
  - Kentlilik bilincinin ve kültürünün benimsenmiş olması.
- **Kentleşme,** kişilerin kentlere özgü düşünce, tavır, davranış ve yaşam biçimi geliştirme sürecini ifade eder.
- **Kentleşme,** sadece kentlerin sayısının arttığı ve nüfusun kentlerde yoğunlaştığı bir süreç değildir. Kentleşme süreci aynı zamanda, kente yeni göç edenlerin sosyal ve kültürel anlamda dönüşerek **kentleştiği** bir süreçtir.

Kentleşmenin Göstergeleri

1. Kentlerin ve kentlerde yaşayanların sayısının artması;
2. Tarımın modernleşmesi, emek-yoğun aile üretimi yerine, pazara dönük teknoloji yoğun üretimin önem kazanması ve hizmet sektörünün ağırlığının artması;
3. Mesleki alanda çeşitliliğin ve nitelikli iş gücünün artması;
4. Toplumsal yapının farklılaşması (nüfusun heterojenleşmesi, tabakalaşma, sınıfsal farklılıkların belirginleşmesi vb.);
5. Toplumsal ilişkiler ve değerler sisteminin farklılaşması ve kentleşme;
6. Ailenin küçülmesi;
7. Kadının iş hayatına katılması ve aile içi ilişkilerde konumunun güçlenmesi;
8. Eğitimli nüfusun artması;
9. Sosyal güvenlik sistemlerinin toplumun çeşitli kesimlerinde yaygınlaşması; ve
10. Mekana yerleşim biçiminin farklılaşması ve kentsel mekanın tarihi, kültürel ve doğal kaynakları koruyacak ve yaşamı kolaylaştıracak biçimde plânlanması.

Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kentleşme

- **Kentleşme kavramı** üretim ilişkilerinin mekansal yansımalarını ifade eden bir süreç olduğundan tarihsel bir bağlamı bulunmakta, yere ve zamana göre değişmektedir.
- **Kentleşme** üretim ilişkilerinin mekansal yansımalarını ifade eder.
- **Genelde** olumlu görülen bir süreçtir.
- **Kentleşme kırdan kente** gerçekleşen nüfus hareketidir.
- **GELİŞMEKTE olan ülkelerin en belirgin özelliklerinden biri**, bu ülkelerde görülen nüfus artış hızının, gelişmiş ülkelere oranla çok yüksek olmasıdır.
- **Yüksek nüfus artışı**, bu ülkelerin hem dinamik bir toplumsal ve ekonomik yapıya sahip olmasına, hem yoğun ve hızlı göçe, hem de göç edilen kentsel alanlarda boyutları büyük, çözümleri karmaşık ve güç sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.
- **Gelişmekte olan ülkelerde kentleşme**, ağırlıklı kırdan kente yaşanan yoğun nüfus akınlarıyla gerçekleşir. Bu nüfus akını, çoğu kez sanayileşmenin ya da kentlerde artan işgücü ihtiyacının çok üstündedir.
- **Bunun yanında**, kente göç edenler beraberinde ekirsel özelliklerini ve sorunlarını da getirirken kentsel alanlarda yeni talepler oluştururlar ve sorunlarla karşılaşır.
- **Kentleşme en büyük tahribi çevre üzerinde yaratmaktadır.**
  - Küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre kirliliği, biyolojik çeşitliliğin tahribi, trafik sıkışıklığı vb.
- **Türkiye’de** Ege ve Akdeniz sahil kentlerinde **1980** sonrasında başlayan ve devam eden hızlı kentleşme, kirliliğe, verimli tarım topraklarının ve ormanlarının kaybına, plansız, düzensiz ve kimliksiz bir yapılaşmanın ve kentleşmenin yaşanmasına ve kentsel hizmetin yetersizliğe neden olmaktadır.
- **1960’lardan itibaren GELİŞMİŞ ülkelerde** ulaşım ve iletişim olanaklarının ve çevre konusundaki duyarlılığın artmasına paralel olarak, kentin varlıklı ve orta sınıfları eski kent merkezlerinden dışarı doğru, tersine göç başlatırken, banliyölere ya da yörekentlere yönelmişlerdir.
- **Ancak**, bu tersine göç, kentten kırsala göç değildir. Bu olay yörekentleşme ya da banliyöleşme(suburbanization) olarak tanımlanmakta ve kentlerin metropolleşmesine zemin hazırlamaktadır.

- **Yörekentleşme:** Eski kent merkezlerinden kentin dışına ya da çeperlerle yaşanan göç sonucunda, daha sakin, kırsal özellikler gösteren, kentin karmaşasından, gürültüsünden ve artan çevre sorunlarından uzak ama kentsel hizmetlere sahip yeni kent semtleri ya da mahalleleri oluşumu sürecidir. Bunun sonucunda oluşan yeni semtler de yörekent olarak adlandırılır.
- **Gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de de 1980’lerden** itibaren başlayan ve son yıllarda artan bir yörekentleşme eğilimi gözlenmektedir.
  - **Burada da temel kaygı,** benzer biçimde kentsel karmaşadan ve kirlilikten uzaklaşmak ve kentsel hizmetlerle kırsal özelliklere birlikte sahip sakin mahallelere ve bahçeli evlere yerleşmektir.
- **Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke kentlerinde son yıllarda gözlenen ortak bir eğilim ise,** tek merkezli metropolleşmeden çok merkezli metropolleşmeye geçiştir.
- **Çok merkezli metropolleşme:** Eski kent merkezleri önemini büyük ölçüde korumaya devam ederken, kentin çeperlerinde çok işlevli yeni kent merkezlerinin ortaya çıkması sürecidir. Kentin büyümesine paralel olarak yeni yerleşimler ve istihdam olanakları büyük ölçüde buralarda ortaya çıkmaktadır.
  - **Örnek çok merkezli metropolleşmiş şehirler:** İstanbul, New York, Tokyo, Los Angeles, Dallas, Milan, Şikago, Paris, Seul, Hong Kong, Moskova, Şangay ve Meksiko City

Türkiye’de Kentleşmenin Tarihsel Gelişimi

- **Türkiye’de 1940’lı** yıllara kadar kente göç ve kentleşme oranı düşüktür. **13,5 milyonluk** toplam nüfusun **%83,5’i** köylerde yaşayan ülke, tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bir topluma ve kapalı bir ekonomiye sahipti.
- **1923’den 1950’ye kadar kentli nüfus** %59 artarak 3.3 milyondan 5,2 milyona yükselirken, *kırdaki yaşayanların* sayısı da %52 artarak 10.3 milyondan 15,7 milyona ve toplam nüfus da **21 milyona** yükselmiştir.
- **Kentli nüfus** oranı ise Cumhuriyetin ilk yıllarında %16,5 civarından, **1950** ’de ancak %18’ ulaşabilmiştir.
- **1950’de DP’nin iktidara** gelmesi ile yabancı krediler artmış, kentsel alanlarda ticari yaşam canlanmış ve ulaşım olanakları gelişmiştir.
- **Bunların sonucu olarak** kırsal kendi içinde kapanık yapısı kırılmaya başlanmış, kırdan kente olan süreli ve sürekli göçler ve kentleşme hızlanmış.
- **1950 yılında 21 milyonluk** Türkiye nüfusunun 3,8 milyonu kentlerde yaşarken, **1960 yılında** bu sayı 7,3 milyona ve kentli nüfus oranı da %26,3’e yükselmiştir.
- **1960** yılında 27,7 milyon nüfusun 7,3 milyonu kentlerde yaşarken **1970 yılında** kentte yaşayan nüfus 12,8 milyona ve kentli nüfus oranı da %35,8’e yükselmiştir.
- **1970’li yılların ikinci yarısından kentli nüfus oranı genel ve kır nüfus artış oranının üzerinde bir hızla artmaya devam etmesinin nedenleri:**
  - Türk sinemasının kentli popülerleştirilmesi
  - Kırdaki atıl iş gücünün fazla olması
  - Kırsal tarım topraklarının aşırı bölünmüş olması
  - Kentin kırsala göre daha iyi fırsatlar sunması
- **1980** yılında kentte yaşayan nüfus sayısı 20,3 milyona ve kentli nüfus oranı da %45,4’e yükselmiştir.
- **1980’li yıllar** Türkiye’nin en hızlı kentleştiği dönem olmuş ve kentli nüfus 10 yılda 11,5 milyon (%56,7) artmıştır.
- **1985 yılında** da ilk kez kentli nüfus oranı %50’yi geçmiştir.
- **1980-1990 döneminde** sahil kentleri de hızlı kentleşme sürecine katılmıştır.
- **1984’ten itibaren genel ekonomik ortam iyileşmelerine ilişkin örnekler:**
  - Yeni ve güçlü bir sivil iktidarın işbaşına geçmesi

- Hükümetin dışa açık büyüme modeli
- Dış kredi musluklarının açılması
- Düşen petrol fiyatları
- **Türkiye’de 80’lerde kentleşme hızının yükselmesine gerekçeler:**
  - Ulaşım, iletişim, kentsel hizmetler
  - Konut, enerji alanlarından yapılan önemli yatırımlar
  - Terör ve anarşinin durması
  - Büyükşehirler için yeni yönetim biçimlerinin getirilmesi
  - Yerel yönetimlere aktarılan kaynakların artırılması
- **1990’lı yıllarda Türkiye’de kentlerin çekiciliğine darbe vuran olgular:**
  - 1999 yılında yaşanan Bolu Düzce depremi
  - Devletin aşırı borç yükü ve bütçe açıkları
  - Derinleşen ve belirginleşen kentsel yoksulluk
  - On yıllardır devam eden kontrolsüz, çarpık, sağlıksız kentleşme ve gecekondulaşma
  - Kentlerde artan suç oranları
- **2000-2010 döneminde Türkiye’de yaşanan kentleşme dinamikleri:**
  - En önemli değişim 2002 yılında iktidara gelen AKP hükümetinin TOKİ aracılığıyla yürüttüğü kentsel dönüşüm
  - On yıllardır devam eden kontrolsüz, çarpık kentleşmenin önüne geçilmeye çalışılmıştır.
  - Ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi
  - Yerel ekonomik kalkınmanın hızlanması
  - Taşrada üniversite sayısında artma
- Türkiye’de 2010 yılı itibariyle kentleşme oranı %65(48 milyon)

Türkiye’de Kentleşmenin Genel Özellikleri

- **Ülkemizde** kentleşme hızı çok yüksektir. Genel nüfus artışı yıllık %2’nin biraz üzerinde ve kırsal nüfus artışı da durma noktasında iken, kentsel nüfus artışı bazı kentsel yerleşimlerde %5’i aşmaktadır.
- **Son 10 yılda kır nüfusunda** bir artış olmamasına rağmen, **kentli nüfus** %15 artmıştır.
- **Son 50 yıldaki** toplam nüfus artışının %89,25’i is ekenlerde gerçekleşmiştir.
- **Türkiye’de kentleşmenin genel özellikleri şöyle sıralanabilir:**
  1. Ülkemizde kentleşme plansız, hızlı, dengesiz, çarpık ve sağlıksızdır.
  2. Kentsel altyapı ve hizmet eksiklikleri ve yetersizlikleri çok yaygındır.
  3. Türkiye’de kentleşme ağırlıkla kalkınmaya dayalı olarak gerçekleşmemiştir.
  4. Kente göç edenlerin çok büyük çoğunluğu kayıt dışı (enformel) işlerde çalışmaktadır.
  5. Kentleşme konusunda tutarlı yerel politikalar ve ulusal bir politika yoktur.
  6. Kentlerde sosyal konut gereksinimi karşılanamadığı için, gecekondulaşma yaygındır.
  7. 1950’li yıllardan bu yana devam eden hızlı göç, kent kültürünün, kentlilik bilincinin ve kentleşmenin yeterince gelişmesini engellemiştir.
  8. Büyük kent merkezlerinde son yıllarda sosyo-ekonomik açıdan daha sorunlu, çöküntü alanları ortaya çıkmaya başlamıştır.

TÜRKİYE'DE YERİNDEN YÖNETİM VE KENT YÖNETİMİ

Osmanlıdan Bugüne Türkiye'de Yerinden Yönetim Gelişimi

- **Osmanlı'da Batılı anlamda** ilk modern yerel yönetimlerin ortaya çıkışı **1850'li yılların ortalarından** itibaren olmuştur.
  - **İlk belediye(şehremaneti)** 1854 yılında İstanbul'da kurulmuştur.
  - **1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi** ile İstanbul dışındaki vilayet(il), sancak ve kaza(ilçe) merkezlerinde birer belediye örgütü kurulması da zorunlu kılınmıştır.
- **Cumhuriyet döneminde** belediyeler 1930 tarihli **1580 sayılı Belediye Yasası** ile düzenlenmiştir.
- **1580 sayılı yasa ile** il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunlu kılınmıştır.
- **Büyükşehir belediyelerine** imar, bütçe gibi konularda ağırlıklı olmak üzere genel bir gözetim ve denetim yetkisi verilmiştir.
- **Türkiye'de bugün** 16 büyükşehir belediyesi, 1 özel statülü belediye(denizli), 64 il, 957 ilçe ve 1.977 belde üyesi bulunmaktadır.
- **2004 yılında önce** büyük kentleri daha etkin yönetebilmek ve göç sonucu oluşan hızlı kentleşme sorunuyla daha başarılı bir şekilde mücadele edebilmek için **5216 sayılı** yeni Büyükşehir Belediye Yasası, daha sonra **2005** yılında 5393 sayılı yeni Belediye Yasası kabul edilerek eski yasalar yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye'de Yerinden Yönetim Sistemi ve Kent Yönetimleri

- **Yerinden yönetim:** Ülkenin değişik coğrafi alanlarında farklılık gösteren yerel ortak istemlerin karşılanması, hizmetlerin sunulması ve sorunların çözülmesi için yerel özerkliğe sahip, karar organları seçimle oluşan, halkın yerel kararların oluşumuna katılımının ve denetimin öngörüldüğü bir yerel örgütsel yapıyı içeren yönetim anlayışıdır.
- **Yere yönetim birimi ise,** doğrudan yerek özerklik çerçevesinde çalışan yerel yönetim yapısını ifade eder.
- **Türkiye'de yerel yönetimler;** sınırları belli bir mekan üzerinde ortak yerel ihtiyaçları görmek üzere kurulan coğrafi açıdan yerel yönetimler ile, mekan sınırlaması şartı olmaksızın, sadece belirli bir işlevi yerine getiren ya da hizmeti sunan işlevsel açıdan yerel yönetimlerden oluşur.
- **Türkiye'de** 3.015 belediye, 81 il özel idaresi ve yaklaşık 35 bin köy bulunmaktadır.
- **Yerel özerklik:** Yerel yönetim anlayışını tamamlayan, yerel halkın kendi sorunlarını kendi eliyle çözebilmesi için geliştirilmiş bir ilkedir.
- **İl ve ilçe merkezlerinde** belediye kurulması zorunludur. Ayrıca nüfusu 5000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde de belediye kurulabilir.
- **Türkiye'de belediyelerin de değişik türlerinden bahsedilebilir. Bunlar;** büyükşehir belediyeleri, il merkezi belediyeleri, ilçe merkezi belediyeleri ve belde belediyeleri.

POLİTİKA, YÖNETİŞİM VE YEREL YÖNETİŞİM

- **Politika kavramı,** Türkçe'de **yönelti** ya da **siyasi** olarak da kullanılır ve siyaset anlamıyla politikada farklıdır.
- **Yönelti ya da siyasi anlamıyla politika kavramı,** bir sorunu çözmek, bir gereksinimi ya da gereksinimleri gidermek veya belirli amaçları gerçekleştirmek için bir oyuncu ya da oyuncular tarafından planlı(tertipli) bir şekilde oluşturulan ve yürütülen, gerekli kaynakların eşgüdümü bir şekilde harekete geçirilmesini ve yönetimini gerektiren bir dizi eylemler bütünüdür.
- **Politikaların en önemli unsurları;** *amaçlar, hedefler, kararlar, stratejiler, mali kaynaklar(meşru), araçlar ve insan gücü ile yararlanıcılar ya da hedef kitle*

- **Genel olarak (ulusal, bölgesel ya da yerel) politika süreci;** sorunun gündeme gelmesi, sorunun çözümüne dönük politika alternatiflerinin saptanması, alternatifler arasından bir politikanın belirlenmesi, politikanın uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ve devamına, değiştirilmesine ya da sonlandırılmasına karar verilmesi aşamalarından geçerek tamamlanır.
- **Bir politikanın, kamu politikası olduğundan söz edebilmek için şunlara ihtiyaç vardır:**
  - Politikanın bir yasal düzenlemeye dayanması
  - Kamu yararına uygun belirli amaçlar gerçekleştirilmeyi hedeflemesi
  - Politikayı yürüten oyuncunun kamusal oyuncu ya da onun denetiminde çalışan diğer bir oyuncu olması
  - Gerektiğinde devlet gücüne ya da zor kullanma tekeline başvurulması
  - Finansman kamu tarafından sağlanmalıdır.
- **Yönetişim:** Bir topluluğun ya da toplumun sorunlarının, ilgili oyuncuların katılımı ile müzakere edilme ve siyasal, toplumsal, ekonomik ve yönetsel etki ve güç kullanma sürecine denir.
- **Hakkaniyeti teslim:** Toplumun ilgili her kesiminin yerel ya da ulusal yönetim süreçlerinde yer almasını gerektiren kavram.
- **Özellikle yerel yönetimlerin,** örgütlenme, politika oluşturma, uzman personel çalıştırma ve mali kaynak yaratma gibi açılardan ciddi eksikleri bulunmaktadır.

Yerel Politika, Kent Politikası, Çevre ve Sosyal Sürdürülebilirlik

- **Yerel yönetimler,** ekonomik, sosyal, altyapısal ve çevresel politikalar, düzenlemeler, ilkeler ve kurallar geliştirirler, uygularlar ve denetlerler; mekansal planlar yaparlar, uygularlar ve denetlerler; ulusal ve bölgesel politikaların uygulanmasına katkı ve destek sağlarlar.
- **Yerel Politikalar:** Belediyeler ya da diğer kent yönetimleri yanında, tüm yerel nitelikli yönetim birimlerince uygulanan, coğrafi olarak yerel alanla sınırlı, toplumsal, ekonomik, çevresel, altyapısal ya da mekansal politikalar.
- **Kentsel politikalar:** Yerel sürdürülebilir çevre ve gelişmeyi destekleyerek, kentsel mekanı ve hizmetleri tertipleyerek ve kentsel hizmetleri çevresel sürdürülebilirlik temelinde sunarak kenttaşların refahını ve yaşam kalitesini sağlamayı amaçlayan ve kentsel alanlarda yürütülen politikalar.
- **Kentsel yoksulluk ve yoksunluklarla mücadele ederek sosyal sürdürülebilirliği sağlamayı hedefleyen belediyelerle ilgili görev ve sorumluluklar:**
  - Meslek ve beceri kazandırma hizmeti yapmak
  - Kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açmak
  - Dar gelirli, yaşlı, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere sosyal destek hizmeti sunmak.
  - Engelliler merkezi oluşturmak.
- Belediyelerin son zamanlarda özel sektörlerden hizmet satın alma yoluyla çalışıyor olması,
  - Sorumluluğun kimde olduğu saptanamaması,
  - Halk denetimini olumsuz etkilemesi,
  - Şeffaflığı ve hesap verirliliği zorlaştırması,
  - Halk katılımı azaltması.

YEREL POLİTİKALARA YÖN VEREN İLKELER

- **Verimlilik :** Eldeki girdilerle ya da en az girdi ile mümkün olan en çok çıktıyı almak.
- **Kalite:** Bir mal ya da hizmetin, görmesi gereken işlevi ya da gidermesi gereken ihtiyacı en mükemmel şekilde görmesini ifade eden ilke.
- **Yerel politikaları ilgilendiren genel ilkeler:** Özgürlük, eşitlik, adalet, hakkaniyet, etkinlik ya da verimlilik, etkililik, erişebilirlik, şeffaflık ya da açıklık, katılım, hesap verebilirlik, yerindenlik, yerel özerklik, hız, kalite, tasarruf, yerinde ve zamanında hizmet.

- **Herhangi bir politikaya ilişkin özel ilkeler:** Her bir politikaya yön veren özgün ilke ve değerler de olabilir.
- **Politikalara yön veren bazı önemli genel ilkeler:** Etkililik, yerinde ve zamanında hizmet sunumu, özgürlük, eşitlik, yerindelik, yerel özerklik, katılım ve kalite.

Etkililik

- **Etkililik:** Uygulanan bir politikanın ya da yapılan bir işin etkili olması, o politikanın hedefine varması, yapılmak istenen işin gerçekleştirilmesi ya da hizmetin hedef kitleye ulaştırılmasına denir.
- **Etkililik:** Kentsel hizmetlere ihtiyaç duyan herkesin erişimini artıran ve adalet ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlayan ilkedir.

Yerinde ve Zamanında Hizmet Sunumu

- İhtiyaç duyulan hizmetlerin ya da malın yerinde ve zamanında, yani ihtiyaç duyulduğu anda ve yerde verilmesini ifade eder.

Yerindelik

- Kamu hizmetlerinin bu hizmetten yararlanan halk kitlesine en yakın yönetim birimince yerine getirilmesini belirtir.

Özgürlük

- Bir kişinin, başkalarının zorlaması ve karışımı olmadan kendi kararlarını verebilmesi ve eylemde bulunabilmesidir.
- **Pozitif özgürlük**, kişisel özgürlüğün yanı sıra, kişinin seçtiği yönde eylemde bulunabilme yeteneğinin, kaynağının ya da gücünün de olmasını ifade eder.

Eşitlik

- Bireylerin belirli olanaklarından yararlanmalarında herhangi bir ayrıma tabi tutulmaması ve yasalar önünde eşit olmasıdır.
- Kategorik eşitlik, aynı öbek ya da kategorilerden olanlara eşit davranmayı (yatay eşitlik), ama farklı olan öbek ya da kategorilere farklı davranmayı gerektiren ilkedir.

Adalet

- Toplumun kaynaklarının dağıtımına ilişkin bir kavramdır.
- **Piyasa temelli, hak temelli ve ihtiyaç temelli** olarak üç farklı biçimi vardır.
- **Piyasa Temelli:** Özgür ve gönüllü değişimi temel alır.
- **Hak etme Temelli:** Belirli kişilerin, belirli bir nedenden dolayı, belirli şeylere hakkı olduğu anlayışına dayanır.
- **İhtiyaç(yeniden) Temelli:** Konut, temel besin maddeleri, giyecek, sağlık, eğitim gibi acil ya da temel gereksinimlerini, yaşlı, engelli, hasta, yoksul vb. Olduğu için kendi olanaklarıyla karşılayamayanlara, bu mal, hizmet ve değerlerin dağıtımıyla ilişkilidir.

Katılım

- Kamu politikası oluşturma ve kamusal karar alma, uygulama ve denetleme süreçlerinde genel olarak vatandaşların, kenttaşların, ana oyuncuların, özel sektör temsilcilerinin ve sivil toplum örgütlerinin yer almasını, kararlara ve uygulama biçimlerine etkiye bulunabilmesini ve bunun için gerekli mekanizmaların oluşturulmasını öngören ilkedir.

- Kent konseyleri, belediye kent planlaması, halk oylaması, kentsel toplumsal hareketler vb. Halk katılımının gerçekleştiği örneklerdir.

YEREL SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE BÜYÜME POLİTİKALARI

- **Kentsel çevre ve büyüme politikalarına** yön veren en temel ilke **sürdürülebilirliktir.**
- **Kentsel büyüme ve çevre politikalarını geliştirirken dikkate alınan ilkeler:**
  - **Kaynağında önleme:** Çevre tehditlerin ve zararların ortaya çıkmadan ya da mümkün olan en erken safhada, kaynağında ve öncelikle engellenmesi.
  - **Kirleten öder:** Çevreye verilen zararın giderilmesinin ve çevrenin eski haline getirilmesinin maliyetinin zarara yol açan kişi ya da kuruluşlara yüklenmesini gerekli kılar.
  - **Bütünleşik yaklaşım:** Çevre politikasının ve çevre korunmasındaki gerekliliklerin diğer kentsel politikaları bütünleyen ve diğer politikalar geliştirilirken ve uygulanırken göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade eder.
  - **Ayrıca** ihtiyatlık, kuşaklararası adalet ve yerindelik de sıralanabilir.

Sürdürülebilir Büyüme ve Çevre

- **Çevre sorunlarının en önemli kaynağı olan fosil** yakıtlara bağımlılık aynı oranda devam etmekte, bu bağımlılık ise sürdürülebilir büyüme politikalarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Sürdürülebilirliğin Tarihsel Gelişimi

- Çevre duyarlılığı ve çevre koruma çabalarına **19. Y.y sonlarında ve 20. Y.y başlarında** bir artış olmuştur.
- **Güzel kent** ve **Bahçe şehir** gibi yaklaşımlar aşırı göçün, çarpık kentleşmenin ve çevre kirliliğinin ürünü olarak bu dönem de ortaya çıkmıştır.
- **Çağdaş anlamda çevrecilik 1970'lerde ortaya çıkmış**, büyüme ve çevre dengesinin kurulmasını ve hatta çevrenin korunabilmesi için büyümenin durdurulması önerilmiştir.
- **Bu bağlamda** ilk dikkat çeken çalışmalar **Meadows** ve **1972 tarihli "Büyümenin Sınırları"** ve **Schumacher'in 1974 tarihli "Küçük Güzeldir"** isimli çalışmalardır.
- **Sürdürülebilir** büyüme yaklaşımını yetersiz bulan ve eleştiren yaklaşımlar da vardır. Bunlardan biri olan **yetinme seviyesi yaklaşımı.**
  - **Sürdürülebilir gelişme yaklaşımı**, kapitalizmin tüketim alışkanlıklarını, kitle iletişim araçları tarafından yaratılan ve harekete geçirilen ihtiyaçların yapaylığını eleştirmekte yetersiz kalmaktadır.
- **Sürdürülebilir büyüme yaklaşımı** ise ilk olarak **1987** yılında **Dr. Gro Harlem Brundtland'in** başkanlığındaki *Çevre ve Kalkınma BM Dünya Komisyonu tarafından* hazırlanan ve **Ortak Geleceğimiz** ismiyle yayımlanan raporda ortaya konulmuştur.
- **Bu raporda, sürdürülebilir büyüme**, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını giderme kapasitelerini yok etmeden bugünkü nesillerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi olarak tanımlanır.

- **Ortak geleceğimiz raporu**, sürdürülebilir büyümenin temel ve birbirinden ayrılamaz üç unsuruna dikkat çekmiştir.

1. *Çevre koruma (çevresel sürdürülebilirlik)*: Doğal kaynakların ve çevrenin dengeli bir şekilde kullanılması, ekolojik dengenin teknolojinin de yardımı ile korunması, havada, suda ve toprakta kirliliğin ve bozulmaların önlenmesi ve iyileşme sağlanmasıdır.
2. *Çevreye zarar vermeyen ekonomik büyüme (ekonomik sürdürülebilirlik)*: Başta yoksulların ihtiyaçlarını karşılayan, istihdam yaratan ve doğal kaynakları tüketmeyen ve yok etmeyen dengeli ve sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmadır.
3. *Sosyal eşitlik (sosyal sürdürülebilirlik)*: Sürdürülebilirliğin, ekonomik büyümenin yararlarının hakkaniyetli bir şekilde dağıtımını öngören adalet yönünü ifade eder.

Avrupa Birliği, Çevre ve Sürdürülebilirlik

- **AB'nin sürdürülebilir** çevre ve büyüme konusundaki temel tutumu Avrupa Komisyonu'nca yayımlanan 1990 tarihli **Kentsel çevre Üzerine Yeşil Rapor** ile ortaya konmuştur.
  - **Yoğun kent** anlayışı savunulmuş ve hayata geçirilmesi için izlenmesi gereken temel stratejiler ve ilkeler olarak şunlar yayınlanmıştır.
1. İnsan faaliyetlerinin kentsel mekanda etkin ve yoğun yerleşimi
  2. Yoğun kentsel büyüme çerçevesinde değerli arazilerin korunması ve enerji tasarrufu
  3. İşyerlerine, kentsel hizmetlere ve olanaklara iyi erişimle seyahat gereğinin azaltılması
  4. Kentsel mekanda karışık yerleşmenin sağlanarak ayrışmanın önlenmesi
  5. Yaşam kalitesinin, yoğun yerleşimli ve sağlıklı bir kentsel çevrede sağlanması
  6. Daha az özel araç kullanarak hava kirliliğinin düşürülmesi
  7. Kültürel ve sosyal olarak canlılık ve çeşitlilik oluşturulması
  8. Yeşil alanların ve dinlenme, yürüyüş ve spor alanlarının genişletilmesi
  9. Geri dönüşümün ve ayrıştırmanın yaygınlaştırılması

Sürdürülebilir Kent Nedir?

- **Sürdürülebilir kent kavramı**, sürdürülebilir çevre ve büyüme anlayışının uzantısıdır.
- **Temel ilkelerin ilk olarak 1996 yılında İstanbul'da** toplanan HABİTAT II Konferansı'nda ortaya konmuştur.
- **Sürdürülebilir kent**, çevresel değerleri ve kaynakları yok etmeden mevcut sakinleri gönümlü, esenlikli ve kaliteli bir yaşam ve gelecek nesillere de benzer bir yaşam şansı sunabilen kent olarak tanımlanmaktadır.
- **Sürdürülebilir kent**, kentsel çevrenin taşıma kapasitesini temel alır ve sürdürülebilir kentsel büyümeyi öngörür. Kent kendi içinde bir ekosistem olarak değerlendirilir.

- **Sürdürülebilir kent kavramıyla eş anlamlı olarak**, yaşanabilir kent, yaşanabilir topluluk, sürdürülebilir topluluk, yavaş kent(cittaslow) ve yoğun kent gibi kavramlar da kullanılmaktadır.
- Kente ilişkin bu yaklaşımlarda **koruyarak geliştirme**; toplumsal yaşam kalitesinin gelişmesi için ve kentsel hizmet sunumunda ödün verilmemesi gereken bir ilke kabul edilir.
- **Yavaş kent akımı**, kentsel yaşamın ve büyümenin yavaşlatılarak, kentin tarihi, kültürel,doğal ve çevresel değerlerin korunmasını savunur.
- **Yaşanabilir kent yaklaşımında** da, sürdürülebilirliğin önemli bir unsuru olarak kentlerin doğal, tarihsel ve kültürel değerlerinin ve özgünlüklerinin korunmasına vurgu yapılır.

ÜNİTE SONU

AOFDersleri.com